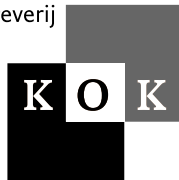

Renée Vonk

Opgestroopte mouwen

uitgeverij

Dit is een autofictieve vertelling. Sommige betrokkenen en locaties zijn geanonimiseerd. Overeenkomsten met bestaande personen en situaties berusten op toeval.

© 2013 Uitgeverij Kok – Utrecht
www.kok.nl
Omslagontwerp Garage BNO
ISBN 978 90 435 1972 4
ISBN e-book 978 90 435 1973 1
NUR 402

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De ME'er bekeek me van top tot teen en liet zijn ogen uiteindelijk rusten op mijn dikke buik, waarin mijn zoon zich voorbereidde op het leven. De minachting in zijn ongegeeneerde blik verwoordde hij nog net niet. Maar ik zag hem denken: slet. Hij maakte geen aanstalten om ook maar een stap opzij te doen en liet de loop van zijn half-automatische vuurwapen provocerend op zijn gepantserde handpalm stui-teren.

‘Jij komt hier niet door, deze wijk is afgezet.’

Dat was me volstrekt duidelijk. Het was al een wonder dat ik zo ver – tot aan de binnenste ring van het zwaar bewapende cordon van de ME – had weten door te dringen. Gewoon, door strak naar de grond te kijken en vastberaden door te lopen. En door alle kreten, van ‘hé, jij daar!’ en ‘stoppen, nul!’ tot en met ‘trut, we schieten!’ stug te negeren. Met maar één doel voor ogen: daar, in die Molukse woonwijk van Krimpen a/d IJssel, bij mijn schoonouders, was Esther, mijn anderhalf jaar oude dochtertje. En daar ging ik hoe dan ook naartoe. Bovendien, dit was Nederland. Hier schoten ze geen hoogzwangere vrouwen neer. Leek me.

Daarbij had ik een rothumeur en ik was best bereid dat af te reageren, maakte even niet uit op wie. Ik had veel te lang bij de bushalte staan wachten op een veel te late bus, die ik

goed beschouwd niet eens had hoeven nemen. De laatste maanden werd ik van m'n werk afgehaald door Simon, mijn man, maar die was om de een of andere onverklaarbare reden niet komen opdagen, zoals de laatste tijd wel vaker het geval was. En ik was moe. Zo'n vroege avonddienst hakt erin, drie weken voor je zwangerschapsverlof. Toch was het vooral die allesoverheersende ongerustheid waardoor ik halsstarrig alles negeerde wat me de weg probeerde te versperren. Ik was wel wat gewend, als typograaf op de zetterij van de Nederlandse Dagblad Unie, maar het bericht dat ik eerder vanavond persklaar had gemaakt was – in elk geval voor mij – alarmerend genoeg om snel naar huis te willen: de Algerabrug, de enige oeververbinding tussen Rotterdam en de Krimpenerwaard, zou worden opgehaald. Vanwege een razzia in de Molukse wijk in Krimpen a/d IJssel. Zoiets gebeurde niet, nooit. Alleen de stormstuw ging weleens dicht, en dan nog slechts bij extreem hoog water, maar dan kon het verkeer gewoon door blijven rijden. Als die brug echt werd afgesloten, kwam ik niet meer thuis.

Om kwart voor twaalf hees ik me de bus van kwart over elf in; die mocht nog net langs de blokkade naar de overkant van de IJssel.

De buschauffeur wilde me er niet uitlaten bij de halte voor de woonwijk.

‘Niet doen wijffie, ken je niet beter naar huis?’

‘Maar ik woon hier.’

Dat klopte niet helemaal; ik hād hier gewoond, ingewoond, bij mijn schoonouders. Ik had alleen geen zin om dat allemaal aan een willekeurige buschauffeur uit te leggen, in het zicht van een horde afwachterende ME'ers.

Ik keek met minstens zoveel minachting terug, in een paar glasharde lichtgrijze ogen die meer gezien hadden dan goed voor ze was. Waarschijnlijk was het de totale verbijstering over zoveel brutaliteit die hem en zijn collega-vechtjassen ervan weerhield om inderdaad de trekker over te halen. Maar ongetwijfeld speelde ik met vuur, en had het net zo goed heel anders kunnen aflopen. Deze ME'er, die uiteindelijk de tegenwoordigheid van geest had om me wél tot stoppen te dwingen, stond in elk geval strak van de adrenaline. Ik ook.

‘Ik kom mijn kind ophalen, en jij houdt me niet tegen.’

De minzame uitdrukking op zijn gezicht maakte plaats voor puur ongeloof: ‘Wát? Ben je gek ofzo?’

‘Nee. Moeder. En nou laat je me door.’ Met moeite perste ik er nog een gemompeld ‘asjeblijf’ uit.

Achter me verzamelde zich een kluitje van zijn collega's, met de wapens een beetje schutterig half in de aanslag.

‘Joh, láát dat mens nou maar’, zei er één: een veteraanachtig type met ongetwijfeld genoeg ervaring om de rust zo lang mogelijk te willen bewaren.

‘Eerst fouilleren!’ werd er ergens van achter uit het groepje geroepen. Mijn jas moest uit, mijn buik werd betast; ze waren niet voor niks aan deze razzia begonnen, hier werd naar wapens gezocht. En na de zoveelste Molukse rellen sinds de bezetting van de Indonesische ambassade in Wassenaar in 1970, nam de sterke arm geen risico. De Molukse wijken in Nederland werden beschouwd als broeinesten van subversieve activiteiten. Vanavond was Krimpen a/d IJssel aan de beurt om eens stevig opgeschud te worden. Een cordon moest voorkomen dat gezochte types uit de wijk zouden ontsnappen. Dat je als blanke Nederlandse zo'n wijk ook ín zou kunnen willen, kwam niet in het draaiboek voor.

Maar ik wilde mijn kind terug en samen naar huis, ons eigen huis, waar ik nog maar net was ingetrokken; ik had lang genoeg hier in de wijk gewoond. Vanwege de enorme woningnood in die dagen was er even geen andere mogelijkheid geweest dan je op een gemeentelijke lijst voor woningzoekenden te laten zetten en de jarenlange wachttijd in te wonen bij familie. Nee, geen pretje, maar het had ook voordelen. Omdat mijn schoonouders op m'n dochter pasten kon ik blijven werken, iets wat ik zo lang mogelijk wilde blijven doen. Ook het tweede kind zou geen bezwaar vormen, integendeel. Zeker nu het een zoon zou worden, een stamhouder. Dát het een zoon zou worden was overigens niet via een echo ofzo aangetoond – de medische wetenschap was helemaal zo ver nog niet – maar werd voorspeld door een paar 'tantes' in de wijk die dat meenden af te kunnen lezen aan de vorm van je buik. Het bleek later overigens te kloppen.

Met een ME'er links en rechts werd ik het laatste stuk naar huis begeleid. Een geblinderd huis, waar niemand de deur durfde open te doen. Moeizaam bukte ik tot voor de gleuf van de laaggeplaatste brievenbus.

'Aku s'ini, Andréé! Doe asjebliëft open! Ik kom Esther halen.'

Na diverse smeekbeden ging de voordeur voorzichtig op een kier, waarna ik hem met mijn buik verder open duwde en mezelf naar binnen werkte. Met een klap werd de deur weer achter me in het slot geslagen en toen stond ik oog in oog met mijn schoonvader, de klewang opgeheven boven zijn hoofd.

'Andréé?' Langzaam zakte het kapmes naar beneden.

'Wat, hoe...?'

Ik legde hem uit wat ik al wist, en hij nog niet, over wat ik op mijn werk gehoord had, over de Algerabrug, over de

enorme wapenmacht buiten. En dat ik mijn dochter kwam halen, dat we dringend naar huis moesten omdat ik het hier veel te gevaarlijk vond. Een krankzinnig plan. Nog geen tien minuten later vlogen de kogels door de straat en lagen we met de hele familie onder de vensterbank van het kapot geschoten woonkamerraam. Later hoorden we dat er een paar jongeren hadden willen ‘ontsnappen’. Eén werd in zijn been geraakt, alle drie werden ze opgepakt en afgevoerd. De in paniek afgevuurde kogelregen stond in geen verhouding tot de bravoure van een paar opgeschoten tieners.

Mijn schoonvader – oud-KNIL-militair en getekend door zijn tijd in een Jappenkamp – dirigeerde ons naar de bovenverdieping toen het schieten ophield. Oude tijden herleefden, hij leek er zowaar lol in te hebben.

‘Tjepat, tjepat! Vlug, vlug! Naar boven! Naar de slaapkamer aan de achterkant! Wachten daar, tot ik zeg dat het veilig is. En GEEN licht maken!’

Daar zat ik, met mijn twee jongste nog thuis wonende schoonzusjes, amper in de puberteit, allebei in tranen, en met mijn kinderen; de een nog ongebooren, de ander op schoot, op het echtelijk bed van mijn schoonouders. Met in het halfduister vaag uitzicht op het kastje met de ‘piring nazar’, het gewijde schotelkje waarop voor ieder gezinslid een muntstukje lag en waarbij gebeden werd voor elke zondagse kerkgang, en in tijden van vreugde of tegenslag. ‘Zullen we dan maar even bidden?’ opperde ik, waarbij ik mijn best deed om vertrouwen uit te stralen, de ‘oessie’, de oudere tante te zijn die ervoor zou zorgen dat alles goed kwam.

‘Néé, dat mág jij niet. Je bent een blanda!’ hilde het jongste schoonzusje met overslaande stem. De oudste keek me slechts sreen snikkend aan, maar het was duidelijk dat zo’n

goed bedoelde bidstonde bij het voorouderlijk altaartje als pure heiligschennis werd beschouwd.

‘Blanda’ dus: blanke. Zelfs na jaren in de familie ‘ingetrouwd’ te zijn, er ingewoond te hebben, en alle stades van inburgering doorlopen te hebben, van Maleis leren en het onder de knie krijgen van de Molukse keuken, tot en met het trouwen voor de Molukse kerk en het uit het hoofd leren van de hiërarchische regels van de clan waarbij ik was ingelijfd, van de woonwijk en van de rest van Moluks Nederland; ik hoorde er niet bij. Ik zou altijd ‘die blanda’ blijven. Of ‘die tampat puti’, ‘het witte matrasje’ zoals de provocerende term luidde voor Nederlandse meisjes die met Molukkers ‘gingen’.

Waar was ik in hemelsnaam in verzeild geraakt?

Veel tijd om mijn leven te overdenken kreeg ik niet. Er werd oorverdovend hard op de voordeur geramd.

‘ME. Open! Nu! Waar is...’

Ik kon niet verstaan wie ze zochten, maar ik kon het wel raden. Simon. Mijn man. Hij had me die avond op m’n werk gebeld, heel vervelend. Als er telefoon was werd je naar het kantoortje van de werkverdeler geroepen, nieuwsgierig nagekeken door de hele zaal, en de werkverdeler luisterde graag mee.

‘Je moet de bus nemen, ik kom niet.’

‘Waarom niet?’

‘Er speelt wat.’

‘Wat dan?’

‘Niet vragen, je wilt het niet weten.’

‘Jawel hoor, juist als ik het niet mag weten!’

‘Zeur niet. Ik kom ook niet thuis.’

Hij hing op. Ik nam de bus.

De voordeur kraakte al in zijn voegen toen mijn schoonvader toch maar besloot om open te doen. Dankzij rake klappen in het Jappenkamp leken zijn ogen altijd in een soort van verbaasde slaapstand te verkeren, en met die lodderige blik keek hij ongetwijfeld het Nederlandse gezag aan dat hem in zijn domein, in zijn allerintiemste privacy belaagde. Bovendien maakten er al een paar ME'ers aanstalten om door het kapotte woonkamerraam naar binnen te stappen, het sloeg nergens op.

Vanaf de overloop zag ik de klewang die hij – alweer – achter zijn rug hield, en waarmee hij zomaar had kunnen toeslaan als hij zichzelf of de zijnen teveel bedreigd had geacht. Dan was hij een berichtje in de krant geworden: 'Bejaarde ex-KNIL-militair gaat door het lint tijdens huiszoekingsactie in Molukse wijk en wordt neergeschoten.' De ME'ers op de stoep hadden geen notie. Maar die lodderige oogopslag – en zijn gebrekkige Nederlands – redden hem waarschijnlijk.

'Wie? O, nee, Capelle, woont in Capelle.'

'Adres?'

'Ja, adres. Capelle. Zeg ik toch?'

Even dreigde die huiszoeking werkelijkheid te worden.

'Gaan we slim wezen?'

Mijn schoonvader week geen millimeter, al vulde zijn fragiele postuur nauwelijks de kier in de deuropening die hij toeliet, en kon er elk moment een ME'er achter hem, vanuit de woonkamer, de gang in stappen. Inmiddels hoorde ik overal in de straat voordeuren opengaan. Ook zonder ze te zien wist ik wel om wie het ging. Strijdmakkers, ex-KNIL'ers, leden van de clan op zijn eiland Haruku in de Molukken, waarvan mijn schoonvader de baas was vóór de blanda kwam en alles anders werd. Samen oorlogsheld geweest, samen ge-

repatrieerd: oud zeer, oude trots, alles kwam weer boven. Ze waren ineens weer die speciale eenheid van toen, zou hij later vertellen. Ze gingen voor elkaar door het vuur. Pak je er één, dan pakken ze je allemaal terug.

Vanaf de overloop zag ik alleen maar dat het Hollandse legerpotentieel voor de deur het erbij liet zitten; een half uur later waren alle pantserwagens uit de wijk verdwenen.

‘Voorbij’, grijnsde mijn schoonvader, terwijl ik met slappe knieën de trap afstumperde.

‘Voorbij, ja.’ Ik kon hem wel schieten en omhelzen tegelijk; het werd een huilbui. Daarna prikte ik een glaszetter uit het telefoonboek, die zowaar meteen kwam om spaanplaten voor het kapot geschoten woonkamerraam te timmeren. Niet veel later werd ook de Algerabrug weer vrijgegeven. Op de televisie bleken we het late avondnieuws gehaald te hebben. Er werd op geklonken met de buurmannen uit de straat die al snel de woonkamer vulden; de fles jenever ging rond, een tweede ook. ‘Slokkie? Slokkie!’ Het leek wel feest. Mijn schoonmoeder en schoonzusjes waren allang naar bed, en ik trok me ook maar terug in de slaapkamer waar ik de voorgaande jaren gewoond had. Dit was een mannenbroedersaangelegenheid, de revival van een recalitrante bejaardenclub. Vervoer naar huis zat er niet in. Ik sliep slecht die nacht.

Mijn man heb ik niet teruggezien, drie dagen lang niet. En daarna: vooral geen vragen stellen.

Ik kom niet uit een warm nest. Mijn ouders meden elkaar zoveel mogelijk, ik vermoed al vele jaren. De spanning in huis was tastbaar als ze er allebei waren. Pas toen wij, de kinderen, het huis uit waren werd er gescheiden: ‘Voor jullie ben ik bij ‘die man’ gebleven.’

Had dat maar niet gedaan, heb ik later vaak gedacht.

Mijn moeder was bijzonder bekwaam in het inzetten van mij en mijn twee zusjes als pinch-hitter; zeker als mijn vader met een slok teveel op thuiskwam, gebruikte ze ons als bufferzone. En je werd geacht háár kant te kiezen; ze kon met subtiele overgave lijden onder gebrek aan solidariteit, of aandacht misschien. Mijn puberjaren waren tekenend. Zwartwit-tv, de allereerste tienerprogramma’s. Zodra de begintune van Top of Flop, of een ander jolig jongerenprogramma begon, begon mijn moeder in de keuken aan de afwas. En o wee als je niet ‘spontaan’ kwam afdrogen. Wat steevast betekende dat je niets meer van je favoriete muziekprogramma te zien of te horen kreeg, want de keukendeur moest dicht.

Na een avondje uit, nou ja uit, even naar de jeugdsoos, werd je opgewacht. En als je klokslag het afgesproken tijdstip van elf uur, toen ik ouder werd twaalf uur, de kamer binnentapte zat ze daar, op de bank – boekje op schoot – en keek ze je over haar leesbril heen aan, om met een van verwijt

druipende stem te verzuchten: ‘Zo, ben je daar eindelijk. Tja, ik zit hier maar.’

Ik mocht al blij zijn dát ik een avondje uit mocht gaan op m’n zeventiende, achttiende. Ze moest er niet aan denken dat je een vriendje kreeg, want mannen deugden niet, ‘ze willen allemaal maar één ding’.

En dan speelde er de geloofskwestie. Mijn moeder was religieus opgevoed, mijn vader was een volstrekte atheïst die haar geloof met graagte belachelijk maakte. Was het daarom dat ze ons tweemaal op een zondag mee dwong naar de kerk? Nog steeds vervloek ik de harde houten banken in het steil gereformeerde gebedshuis, waaraan ik voor de rest van de week beurse billen overhield, de donderpreken vanaf de kansel die niets dan hel en verdoemenis in het vooruitzicht stelden, de ouderlingen die op huisbezoek rustig een halve fles jenever achterover goten en vervolgens handtastelijk werden jegens mijn moeder, een knappe verschijning met donkerblonde krullen die ze maar met moeite in toom kon houden, en korenbloemblauwe ogen. Tot mijn vader een keer onverwacht thuiskwam en hen het huis uit donderde. Hij had gelijk, vond ik. Maar hij had mijn moeder niet moeten slaan.

Dat kwam vaker voor, als hij teveel gedronken had. Later – maar voor mij veel te vroeg, ik was amper zes – heeft mijn moeder me verteld waarom ik Andrée heet: ik ben mijn broertje. Ze was zwanger van een jongetje toen een pak rammel en een paar welgemikte trappen daar een einde aan maakten. Ze werd opnieuw zwanger. In die niet gewilde herkansing bleek ik een meisje. Ik kreeg de taalkundig juiste ‘e’ achter zijn naam en vanaf het moment dat ik dat besepte, heb ik geprobeerd het jongetje te worden van wie ik het leven moest overdoen. Dat viel niet mee.

Je hele jeugd 'jij hebt een jongnaam' te horen krijgen is niet best voor je zelfbeeld. Had hem dan Louis genoemd, of Martin, daar hoefde ook alleen maar een 'e' achter, en dan was ik misschien wel minder gepest.

Een eigen verjaardag had ik ook al niet, ik was geboren op die van mijn moeder. Het bleef altijd háár verjaardag, met visite van volwassenen, nooit een kinderfeestje. Ik doe nog steeds niet aan verjaardagen.

Ik was nogal timide, een beetje een kwakkelaartje ook, geen kinderkwaal ging aan me voorbij. Dat ik serieus ziek werd vlak voordat ik naar de lagere school zou gaan, kwam dat niet bepaald ten goede. Maar het maakte niet veel uit, ik kon toch niet aan de verwachtingen voldoen, voor mijn moeder bleef ik altijd dat mislukte jongetje.

Daar word je onzeker en wantrouwig van.

De mededeling – het moet het voorjaar van 1957 geweest zijn – dat ik zomaar samen met mijn oudste zusje mee 'mocht' op vakantie met een nicht van m'n moeder, die ik nauwelijks kende, voelde dan ook meteen helemaal verkeerd. Ik kreeg meer dan gelijk.

Een kampeervakantie, in Renesse. Nog nooit gekampeerd, nog nooit van Renesse gehoord, ze hebben me onder m'n bed vandaan moeten slepen: 'Dit vind jij leuk!' Naar ik later begreep vormden we de dekmantel voor een niet geheel legale relatie, maar voor m'n moeder was het ongetwijfeld een zegen even van ons verlost te zijn. We hadden het niet breed: de opbouwperiode na de oorlog en vakantie was iets voor welgestelden. En dat wás die getrouwde vriend van onze niet onknappe en hoogst modieuze nicht. Hij kon zich een maîtresse en een oldtimer veroorloven. Een klassieke Ford, een tweezitter met linnen kap en met een 'dickie seat', zeg

maar een opengeklapte kofferbak met rugleuninkje, onze onoverdekte zitplek tijdens die onwaarschijnlijk lange reis naar Schouwen-Duiveland. Tegenwoordig beland je in het gevang als je kinderen zo vervoert, toen volstond de mededeling 'niet over de zijkant hangen'. Het regende nog vóór we de straat uit waren. Hard. En bij aankomst moest de zeiknatte authentieke canvas legertent, die onder onze voetjes had gelegen, ook nog eens worden opgezet; het gevloek moet tot in Den Helder hoorbaar zijn geweest.

De inrichting diende rekening te houden met de privacy van een volwassen stel, en het verblijf van twee snotneusjes van wie iedereen toen al spijt had. Er was geen voor- of achtertent; de demarcatieline bestond uit ook al kleddernat geregende badlakens. Het opblazen van de luchtbedjes ging mondmatig (pompje vergeten), dus de vriend was opgelucht dat er eentje lek bleek. Omdat ik de jongste was kreeg ik de stretcher toebedeeld, die eigenlijk meegekomen was voor volwassen zonnebaden. De stemming zat er dus al meteen goed in.

Van slapen kwam niet veel. Het tochtte zo hard onder die stretcher door dat ik alleen nog maar verkleumd kon liggen luisteren naar die rare geluiden aan de andere kant van de badlakens.

Het heeft die hele week geregend. Zeg maar gerust gehoord.

's Ochtends hadden mijn zusje en ik corvee; we mochten om beurten de plastic po gaan legen die mijn moeder ons (we waren vijf en acht) ter voorkoming van nachtelijke expedities naar het afgelegen toiletgebouw op de camping had meegegeven, maar die elke nacht tot aan de rand toe werd volgepiest door de bierminnende amant. Dat klotste. En het

was ver, naar het toiletgebouw. Op de terugweg was je blij met de regen die je op de heenweg geeldoorweekte bloesje weer een beetje schoonspoelde.

's Avonds werd er – als echt al het brood op was – geïmproviseerd op de primus, een eenpits kooktoestelletje van vóór het Campingaz-tijdperk. Papmacaroni, herinner ik me. En op een avond rabarber. Die moest lang pruttelen. We zaten klam en bedeesd te wachten. De vriend was al diverse keren ingehouden uitgevallen: hij was die excuusnichtigjes spuugzat. Maar opstappen kon niet, hij was ons enige vervoer. Er werd wat gebekvecht, de regen kletterde op het tentdoek, we keken naar die pruttelende pan op de primus. Alleen ik keek op het verkeerde moment naar die grote, donkerharige man met onaangenaam dreigende ogen, die al sputterend uitgebreid in zijn neus zat te ploegen. Ik zag hoe hij de riante oogst tussen duim en wijsvinger tot een imposante bal oprolde. En hoe hij die met een perfecte piekbeweging in de rabarberprut deed belanden. Ik stootte m'n zusje aan en huilfluisterde: 'Leonie, Leonie! Hij piekt een pulk in de rabarber!'

De vriend keek meteen op: 'Wat nou weer? We gaan toch niet weer janken hè?'

Hij kreeg een kalmeringsbiertje van de nicht, ik een gesist 'denk erom jij!'

Ik heb niet gegeten die avond. Ik voelde me niet zo lekker.

Een paar uur later stond de campingbeheerder met iemand met EHBO-diploma voor de tent. Om me met een noodvaart af te leveren bij de laatste veerboot richting vasteland. Het ging blijkbaar echt niet goed met me, al bleek dat trouwens geen reden voor iets van begeleiding. Op de wal stond ook geen ambulance, er was zelfs niemand om me op te pik-

ken. Ik werd door een medepassagier op een trein gezet. En er in Rotterdam weer uitgeplukt door m'n moeder. Ze had, samen met een conducteur, een half dozijn coupés afgezocht voor ze me vond. Het laatste stukje naar huis ging per pe-perdure taxi, waar eigenlijk geen geld voor was, dat is me nog vaak genoeg verteld. Ik wist van niks. Alleen nog dat ik wakker werd in m'n eigen bed, maar dan in de woonkamer, en dat mijn moeder werd uitgescholden door de huisarts: 'Dit kind heeft acute jeugdrema opgedaan. Dit kind had nooit zo nat mogen kamperen. Dit kind had meteen naar het ziekenhuis gemoeten, maar dat heeft nu geen zin meer. Dit kind zou best eens dood kunnen gaan.' Fijn, zo hoor je nog eens wat.

Anno nu weet 'dit kind' inmiddels dat zo'n rare rotziekte net zo goed door een virale of bacteriële infectie kan worden veroorzaakt, als je weerstand maar laag genoeg is. Ik blijf maar denken aan die natte tent, die tochtige stretcher, die overvolle pispot. Maar ook aan die huisarts, die me toen al een keer of zeven van een middenoorontsteking had afgeholpen door m'n trommelvliezen door te prikken met een open gebogen luierspeld. 'Dan loopt de pus er tenminste uit.'

Overigens bleek 'dit kind' taaier dan verwacht, al was het kantje boord. Ik ben goed weggekomen, met slechts een tikkende hartklep en wat geruïneerde gewrichten. De ibuprofen die ik nu slik, bestond toen nog niet. Het werd een half jaar lang een experiment van de huisarts: injecties met penicilline en aspirine. Met hele dikke naalden – want penicilline kwam als vette witte stroop uit een flesje – tot je billen zo beurs waren dat zelfs zweven pijn deed.

Maar op een dag werd ik zomaar wakker met een boxer-puppie op de dekens. Ik dacht dat ik dood en in de hemel

was. Ik mocht een hondje! Ik had nog nooit een hondje gemogen! En het al zó lang gewenst.

Het was het nieuwe hondje van de bureu. Na de koffie ging Bobby mee terug naar huis, hún huis. Naar de buurjongen die hem de rest van z'n leven treiterde en mishandelde. Dezelfde achterbakse, pafferige en tot op het bot veruende buurjongen die een jaartje later 'maatjes' inhuurde met chocoladesigaretten en trekdrop om mij 'lesjes te leren'. Gewoon, omdat hij dat als veruend rotjoch kon. Omdat ik Bobby wel eens mocht uitlaten van z'n ouders, omdat ik zielsveel van dat hondje hield, en omdat Bobby als de dood voor hém was.

Amper rijp voor de lagere school, was ik niet veel meer dan een zeikerdje met onverklaarbare huilbuien. Soms zomaar, middenin de klas. Waarover je je dan weer rot schaamde. Logisch dat ik gepest werd. Op weg naar die school werd ik regelmatig opgewacht door buurjongens. Inderdaad, die ingehuurde buurjongens. De 'School met den Bijbel' was maar een paar straten van huis, dus daar kon je volgens mijn moeder best zelfstandig naartoe lopen. Had gekund.

Meestal werd ik een portiek in gedwongen; ik was klein van stuk, zij zaten een klas of wat hoger. 'Broek uit!' 'O nee?' Graaien.

Ik herinner me vooral de vernedering, de onmacht. En om naar school te moeten zonder onderbroek, een hele lange ochtend zonder onderbroek in de klas, tijdens het overblijven, en daarna de hele middag. Ik was een sleutelkind, zo heette dat toen; je kreeg een sleutel aan een touwtje om je nek zodat je jezelf binnen kon laten als er niemand thuis was. Dat was vijf dagen per week. Mijn moeder had noodgedwongen een baantje moeten aannemen toen het karige

loon van mijn vader kariger werd. Er was sprake van een andere vrouw. En hoewel mijn moeder HBS had gedaan en uitstekend was opgeleid tot secretaresse, zat een serieuze kantoorbaan er niet in. 'Hij zou me doodgeslagen hebben.' Dus verdiende ze tijdens de 'veilige' schooluren stiekem wat bij als werkster, ze noemde het zelf gezelschapsdame. Ik denk dat ze ook blij was met de afleiding.

Het werd op school niet op prijs gesteld, maar bij Gods gratie – of eigenlijk die van de bovenmeester – mocht ik in het lege klaslokaal de meegegeven boterhammen en het altijd lekkende flesje melk opmaken. Ik was het enige overblijver-tje. En hoewel er aan mij geen gezelligheidsdier verloren is gegaan, had iets van gezelschap de eetlust vast wel bevorderd. Het zal mede oorzaak zijn geweest van die rare huilbuien.

Thuis vertelde ik daar natuurlijk niks over, net zo min als over die gejatte onderbroeken die ik op de terugweg van school soms onbereikbaar in een boom zag hangen, of de rest. Als mijn moeder vroeg waarom er toch zo weinig ondergoed van me in de wasmand zat verzon ik maar wat, kwijtgeraakt bij gymnastiek, ongelukje gehad op het toilet. Ik vraag me tot op de dag van vandaag af waarom ze nooit doorvroeg.

Het heeft twee jaar geduurd. Toen moest mijn jongste zusje ook naar de lagere school. De dag dat alles anders werd, was ik m'n broodtrommetje vergeten en ging halverwege terug. Ik had haar bijna weer ingehaald toen ik zag hoe ze 'mijn' portiek werd in gedwongen. Er stond vuilnis langs het trottoir, dat weet ik nog heel goed, er stak een afgebroken tafelpoot uit. Er knapte iets. Mijn zusje vertelde later dat ik in blinde woede om me heen heb gemept. Ik was acht jaar oud, en een wereld die al niet makkelijk was, heb ik toen een graadje moeilijker gemaakt.

Die avond kwam de wijkagent aan de deur. Ik hoorde vanaf de trap naar de slaapverdieping ‘...ernstig oogletsel, ...ziekenhuis’, en wist genoeg: weggezien. Daar had ik een handige sluiproute voor. Via het balkon in de ouderslaapkamer. Dat grensde aan het balkon van de burens; hun huis was een exact gespiegelde kopie van het onze, zo werden in die tijd flats gebouwd. We woonden op straatniveau, met een drietal kleine slaapkamers op de eerste verdieping. Een halfhoog betonnen muurtje tussen beide balkons was de enige afscheiding. Doorgaans stonden de balkondeuren halfopen, op een haak, om te luchten. Via die slaapkamers met balkon kon ik ongezien van het ene huis naar het andere, de trap afsluipen, en door de voordeur van de burens weer naar buiten. Ik geloof niet dat ik ooit betrapt ben. Het leverde me wel een bijnaam op: ‘de geheimzinnige’, omdat ik zomaar van het ene op het andere moment verdwenen was. Ik denk dat m’n vader die naam heeft bedacht, maar zeker weten doe ik het niet.

Haaks op die net-naoorlogse galerijflat zonder liften – een grauw architectonisch gedrocht dat onderdeel uitmaakte van een wederopbouwcomplex van drie – stond een loods, met daarin compartimenten die als fietsstalling/bergplaats dienden voor de flatbewoners. Minimaal verlichte nauwe gangetjes, met links en rechts door kippengaas begrensde hokken. Verdeeld over vier verdiepingen, waarvan twee ondergronds, met schuin oplopende toegangsbanen – geen trappen, je moest je fiets een etage hoger of lager kunnen duwen. Wij flatkinderen speelden er vaak verstoppertje. Betrapt worden stond zo’n beetje gelijk aan eeuwig huisarrest, want geen ouder wilde dat z’n kind daar speelde, dat maakte het extra spannend. In het portaal ervan is ooit de schillenboer opgepakt, met z’n broek naar beneden bezig zichzelf te be-

vredigen terwijl een kluitje opgeschoten tuig hem luidkeels aanmoedigde. Maar hij werd pas opgepakt toen hij een buurmeisje had bepoteld.

Nu leek het me even de perfecte schuilplaats. Ik had geen sleutel voor het hok dat bij onze flat hoorde, die hing thuis in de gang, naast de kapstok en de bakelieten telefoon die we sinds een jaar hadden. Maar die donkere gangen hadden nog donkerder hoeken waar je je prima kon verstoppen als de grond je thuis even te heet onder de voeten werd. En ik had een truc: als er iemand langs dreigde te komen klom ik – me met handen en voeten tussen de nauwe gangmuren omhoog drukkend – naar boven. Tegen het plafond geklemd wachtte ik dan tot de nietsvermoedende passant voorbij was. Maar dat was overdag.

En nu was het donker, en echt eng. Dan maar straf. Er was geen terugsluiproute, de voordeur van de burens waardoor ik was ontsnapt had zo'n Lips-slot dat achter je dichtviel.

De confrontatie met mijn moeder viel mee, m'n vader was er godzijdank niet, en m'n zusje had me zowaar vrijgepleit, uitgelegd wat eraan vooraf was gegaan: ik had haar verdedigd. Ik kreeg een week later op het bureau een ernstig 'nooit-meer-doen-gesprek' en daar bleef het bij.

Later hoorde ik dat de jongen die ik vol met de zwaaiende tafelpoot had geraakt, zijn oog is kwijtgeraakt. Daar heb ik het soms nog weleens moeilijk mee.

Sinds dat incident zijn we nooit meer lastiggevallen op weg naar school. Daar moest je voor óp school zijn. Een leraar. Min of meer invalide; hij bewoog zich per handrad-en-fiets-ketting aangedreven rolstoel, was wanstaltig in omvang en nog stuitender qua gedrag. Meneer Van Zuyderwijck had

zo zijn voorkeuren. Meisje of jongetje maakte hem niet zoveel uit, als hij zijn lievelingetjes, die hij gretig op de voorste bankjes stalde, maar even lekker kon betasten.

‘Kom jij maar bij meester.’

Dat betekende dat je – voor de klas – over die onappetijtelijke vleeshoop in z’n rolstoel werd heengetrokken, want je had een beurt en die mocht je meester even in het oor fluis-teren. Hele psalmen, de slag bij Waterloo, het ABC desnoods. Vies, voos. En nooit, nóóit is die man ter verantwoording geroepen. Met de mantel der christenliefde bedekt. Mijn verlossing kwam pas na dat tafelpootincident. Ik zei ‘nee’, toen ik aan de beurt was.

‘Ik zeg mijn psalm hier wel op’ en bleef zitten. Ik zei zo-maar ‘nee’! Uitdagend ‘nee’. Bij de klassenindeling voor het nieuwe schooljaar zat ik ineens achterin. Op mijn cijfers heeft het maar kort invloed gehad, ik kon echt leren. In het laatste schooljaar kon je alvast bijles krijgen in Frans, Duits en Engels, ik koos alle drie. Dat gaf nog even gedoe. Voor één taal was het gratis, maar drie? Dat kon alleen als ik ook inderdaad naar de middelbare school zou gaan die de bijlessen aanbood. En zo kwam ik terecht op de MMS, de Middelbare Meisjes School. Inderdaad, een school met uitsluitend meisjes, ontstaan als afsplitsing van de HBS (Hogere Burger School) omdat ‘meisjes toch geen gevoel voor exacte vakken hadden en dus maar beter talen konden leren’. Christelijke school ook. En een absolute jungle. Nooit geweten dat meiden onderling elkaar zo konden haten en vooral treiteren. Ik werd er een meester in.

Verder ontwikkelde ik me in de door mijn moeder heimelijk gewenste richting. Ik speelde niet met poppen. De enige pop

die ik had knipte ik een gat in de rubberen schedel om er een woeste (wollen) paardenstaart, zoals bij de Apachen, uit te kunnen laten golven. Voor m'n verjaardag kreeg ik een heuse Dinky Toy, een blauwe Volkswagen-kever. Ik voetbalde, ik speelde ijshockey met de jongens van de flat – met een zelfgemaakte stick en op houten schuitjes – zodra het grasveld voor de deur onder water gezet en bevroren was. Ik liep menig pak slaag op en regelmatig een blauw oog, maar mepte net zo hard terug. Ik verpestte mijn zondagse lakschoenen door in bomen te klimmen, ruïneerde m'n plissérokje door het vast te draaien in het skelterwiel van een vriendje, las alles stuk van Arendsoog en Winnetou. Maar ik wist: het zou nooit genoeg zijn.

Mijn moeder leed. Aan het leven, denk ik uiteindelijk.

Dat ik het huis uitvluchtte in een huwelijk dat onmogelijk stand kon houden, was geen toeval.

Mijn zussen deden niet anders.